

چالش‌های نظام نظارت و ارائه راهکارها

علیرضا معتمدنیا، کامران مهدی زاده^۱
دکترای مهندسی عمران - راه و ترابری، رئیس سازمان نظام مهندسی ساختمان استان آذربایجان شرقی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی
^۲ کارشناسی ارشد عمران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، عضو هیئت مدیره سازمان نظام مهندسی ساختمان استان آذربایجان شرقی

* Kamranmehdizadehdalir@gmail.com

این ناترازی و عدم تناسب شدید، معیشت بدنه کارشناسی را تحت الشعاع قرار داده و قطعاً کاهش کیفیت کار را به دنبال خواهد داشت.

۱- چکیده

صنعت ساختمان به عنوان پیشران توسعه کشور، در خط مقدم تأمین ایمنی و آرامش شهروندان قرار دارد. در این میان، فرایند «نظارت مهندسی» مهم‌ترین و تأثیرگذارترین رکن احداث سازه‌ها به شمار می‌آید. با این حال، کارآمدی نظام نظارت در ساختار فعلی، با چالش ژرف و چند لایه‌ای مواجه است. این مقاله با رویکردی تحلیلی، ضمن واکاوی چالش‌های ساختاری نظیر شکاف میان مسئولیت و اختیار، اقتصاد مهندسی بیمار، نبود مهارت لازم در لایه‌های پایین دست کارگاهی، حضور افراد غیرمتخصص و چالش جرم‌انگاری تخلفات، راهبردهای عملیاتی را برای ارتقای اثربخشی نظارت و بازآفرینی اعتماد عمومی ارائه می‌دهد.

۲- مقدمه

گسترش شتابان شهرنشینی و افزایش پیچیدگی‌های ساخت‌وساز، آسیب‌پذیری شهرها را در برابر مخاطرات طبیعی و مصنوعی افزایش داده است. نظارت مهندسی به عنوان رکن اصلی کنترل انطباق با مقررات ملی ساختمان، وظیفه خطیری در صیانت از سرمایه‌های ملی و جانی بر عهده دارد. اما واقعیت تلخ این است که بدنه نظارت مهندسی زیر بار فشارهای ساختاری و قانونی فرسوده شده است. واکاوی این چالش‌ها و یافتن راهبردهای برون‌رفت، گامی ضروری برای صیانت از جایگاه مهندسی و حقوق عامه است.

۳- چالش‌های اجرایی و شکاف‌های قانونی در نظام نظارت

بررسی وضعیت موجود نشان می‌دهد که نظام نظارت در خط مقدم اجرایی خود با موانع و آسیب‌های ساختاری متعددی دست و پنجه نرم می‌کند که این فرایند را از مسیر اصلی خود خارج کرده است.

۳-۱- شکاف عمیق میان «مسئولیت حقوقی» و «اختیارات عملی» ناظر

مهندس ناظر بر اساس قوانین جاری، به عنوان ضامن صددرصدی پایداری و کیفیت سازه شناخته می‌شود، اما در عمل و در محیط کارگاه هیچگونه

ابزار بازدارنده با اجرایی آنی برای متوقف کردن تخلفات در اختیار ندارد. ناظر برای جلوگیری از انحرافات اجرایی ناچار است چرخه‌های فرسایشی، طولانی و بروکراسی اداری گزارش‌دهی را طی کند؛ این در حالی است که تخلف در لحظه رخ می‌دهد و ناظر همواره با مخاطرات حقوقی بدون پشتوانه رها می‌شود.

۳-۲- اقتصاد مهندسی بیمار و ناترازی عمیق تعرفه‌ها

تعرفه‌های ابلاغی خدمات مهندسی هیچگونه تناسبی با نرخ واقعی تورم، بهای زمان و خدمات و از همه مهم‌تر، حجم سنگین مسئولیت‌های کیفری و مدنی ناظر ندارد. این ناترازی و عدم تناسب شدید، معیشت بدنه کارشناسی را تحت الشعاع قرار داده و قطعاً کاهش کیفیت کار را به دنبال خواهد داشت.

۳-۳- ساخت‌وساز توسط افراد غیرمتخصص و فاقد صلاحیت

حضور مالکان، دلالان مسکن یا افراد فاقد هرگونه دانش فنی به عنوان سازنده پروژه، کارگاه را به محیطی غیرتخصصی تبدیل کرده است. تا زمانی که ساخت‌وساز از دستان افراد فاقد تخصص پاک نشود، نظارت اصولی معنا نخواهد یافت.

۳-۴- نبود مهارت لازم در لایه‌های پایین دست و نیروی کار

زنجیره ساخت‌وساز از یک خلأ ریشه‌ای در بدنه اجرایی رنج می‌برد. برخلاف کشورهای توسعه‌یافته که نیروی کارگاهی (همچون آرماتوربند، جوشکار و قالب‌بند و ...) دارای شناسنامه مهارتی و آموزش‌های آکادمیک هستند، در کشور ما این بخش به صورت کاملاً سنتی، تجربی و غیرعملی فعالیت می‌کند. نتیجه این است که مهندس ناظر به جای نظارت بر حسن انجام کار، باید زمان ارزشمند خود را صرف آموزش اصول اولیه اجرا به عوامل کارگاهی نماید.

۳-۵- عدم جرم‌انگاری تخلفات ساختمانی

ساختار فعلی قوانین شهری به گونه‌ای است که سوداگران مسکن، تخلفات عمده سازه‌ای و چشم‌پوشی از اصول فنی را به عنوان «هزینه کسب و کار ساده» محاسبه می‌کنند.

جریمه‌های مالی جایگزین توقف و تخریب شده‌اند، چراکه تخلفات ساختمانی خطرآفرین و تهدیدکننده امنیت عمومی جامعه در قوانین جاری به اندازه کافی و به صورت بازدارنده «جرم‌انگاری» نشده‌اند.

ساخت‌وسازهای غیراصولی و تخلفات عمدی که جان و مال شهروندان را به مخاطره می‌اندازند، باید در مراجع قضایی به عنوان «جرم عمومی» شناخته شوند.

۴- راهبردهای کلیدی برای ارتقای اثربخشی نظام نظارت

برای برون‌رفت از بحران‌های یادشده و بازگرداندن نظام نظارت به جایگاه واقعی خود، اجرای گام به گام و بدون اغماض راهکارهای زیرضروری است.

۴-۱- متناسب‌سازی تعرفه خدمات مهندسی با مسئولیت‌های حقوقی و شرایط اقتصادی جامعه

اقتصاد حاکم بر نظارت باید به صورت ریشه‌ای درمان شود. منطقی نیست که یک مهندس ناظر سنگین‌ترین بارهای کیفی و مدنی یک پروژه را به دوش بکشد، اما دستمزد دریافتی ایشان هیچ سختی با حجم این ریسک نداشته باشد. واقعی‌سازی تعرفه‌ها پیش‌نیاز اصلی تمرکز حرفه‌ای است.

۴-۲- جرم‌انگاری تخلفات سازهای و اصلاح نگاه بازدارنده

ساخت‌وسازهای غیراصولی و تخلفات عمدی که جان و مال شهروندان را به مخاطره می‌اندازند، باید در مراجع قضایی به عنوان «جرم عمومی» شناخته شوند تا زمانی که نگاه شهرداری‌ها و قوانین به تخلف، صرفاً درآمدزایی باشد، ایمنی ساختمان محقق نخواهد شد.

۴-۳- استقرار قاطع و بی‌کم و کاست «مجری واقعی» و قطع مداخله افراد غیرمتخصص

اجرای قانون مجریان ذی‌صلاح نباید به یک تبصره فرمالیته روی پروانه تبدیل شود. ساختمان‌سازی باید از دستان مالکان فاقد صلاحیت خارج شده و به افراد حقیقی و شرکت‌های حقوقی حرفه‌ای واگذار گردد تا ناظر با خیالی آسوده صرفاً به وظیفه کنترل انطباق عملیات اجرایی با مقررات ملی بپردازد.

۴-۴- آموزش جامع نیروی کار الزام‌آخذ کارت مهارت فنی

توسعه نظام آموزش رسمی و صدور گواهینامه واقعی مهارتی برای تمامی کارگران و عوامل اجرایی ساختمان باید به یک الزام قانونی تبدیل شود تا بازوهای اجرایی کارگاه از تخصص لازم برخوردار گردند.

۴-۵- تسریع در عملکرد اداری و ایجاد شفافیت

راه‌اندازی سامانه‌های یکپارچه ثبت گزارشات ناظران به همراه شفاف‌سازی کامل در سیستم ارجاع نظارت می‌تواند بر روند اداری و تسریع عملیات تأثیرگذاری مطلوبی داشته باشد.

۴-۶- تأمین امنیت و پشتیبانی حقوقی از مهندسان

سازمان نظام‌مهندسی ساختمان باید با ایجاد ساختارهای حمایتی و حقوقی قدرتمند و کارآمد، حامی و پشتیبان مهندسان باشد که در راستای اجرای قانون و صیانت از جان و مال مردم، با انواع مشکلات و تهدیدها مواجه هستند.

۴-۷- پایبندی به مقررات ملی ساختمان

رعایت اصول و قوانین و پایبندی کامل به مقررات ملی ساختمان مبین روابط حاکم بر ساختار مهندسی کشور و تضمین‌کننده کیفیت ساخت‌وساز کشور خواهد بود.

۵- جمع‌بندی

اجرای این اقدامات فراتر از اصلاح یک فرایند اداری، نیازمند یک عزم ملی در ارکان تصمیم‌گیری کشور است. نتیجه قطعی انجام این تمهیدات، افزایش کمی و کیفی عملکرد ناظران و سازمان و به تبع آن ارتقای چشمگیر کیفیت ساخت‌وسازها خواهد بود. این تحول بنیادین، در گام نخست رضایتمندی بهره‌برداران ساختمان‌ها را به ارمغان می‌آورد و در نهایت، باعث ایجاد اعتماد عمومی به سازمان و جامعه مهندسی کشور خواهد بود.

۶- مراجع

- [۱] قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان مصوب ۱۳۷۴
- [۲] آئین‌نامه اجرایی قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان (ماده ۳۳)
- [۳] مبحث دوم مقررات ملی ساختمان (نظامات اداری)